

Časopis Charita a jeho proměny v letech 1946–1951

Príspevek k poznání proměn státní církevní politiky
v čase komunistické totality

Rudolf Svoboda – Jan Hendrych

Nástup komunismu k moci v naší zemi po druhé světové válce v souvislosti s životem církve patří mezi historiky k značně frekventovaným tématům. Je známou a prokázanou skutečností, že komunisté považovali především katolickou církev za svého významného ideologického nepřítele. V procesu přebírání a upevňování moci, jehož nedílnou součástí bylo i potírání protivníků, hrál nemalou roli doslova boj o ovládnutí institucí patřících pod správu katolické církve. Jedním ze způsobů, jak v ideologickém boji získat na svoji stranu některé katolíky, byla snaha ovlivňovat je skrze vybrané noviny, časopisy či jiné tiskoviny, které komunisti získali pod svoji kontrolu – když předtím vydávání těch skutečně katolických zakázali. Dílčí fakta o tom představili ve svých studiích například Václav Vaško,¹ Karel Kaplan,² Martin Weis³ či editoři Jan Paulas s Jaroslavem Šebkem.⁴ Tato studie chce být dalším pomyslným kamínkem doplňujícím mozaiku tohoto značně širokého tématu. Jejím úkolem je alespoň stručně představit časopis *Charita* v letech 1946–1951, tj. od času jeho vzniku až do jeho zániku. *Charita* začala vycházet nejprve jako dvoutýdeník s podtitulem „časopis pro sociální a zdravotní práci“,“⁵ jehož vydavatelem bylo Ústředí svazů katolické Charity v Praze.⁶ Jak již

1 Václav VAŠKO, *Neumlčená: Kronika katolické církve v Československu po druhé světové válce*, sv. 1, Praha: Zvon, 1990.

2 Karel KAPLAN, *Stát a církev v Československu v letech 1948–1953*, Brno: Nakladatelství Doplněk, 1993.

3 Martin WEIS, „Katolická církev ve světle Věstníku katolického duchovenstva,“ *Studia theologica* 13, č. 1 [43] (2011): 80–98.

4 *Katolické noviny 1949–1989, Katolický týdeník*, ed. Jan Paulas a Jaroslav Šebek, Praha: Katolický týdeník, 2009.

5 Viz tiráž historicky prvního čísla časopisu: *Charita: Časopis pro sociální a zdravotní práci* (dále jen *Charita*) 1, č. 1 (1946). Srov. také VAŠKO, *Neumlčená*, sv. 1, Praha: Zvon, 1990, s. 189.

6 V této studii se držíme forem v tematické literatuře uváděných názvů „katolická Charita“ nebo „Ústředí svazů katolické Charity“, viz kupř. výše zmíněné studie Václava Vaška, Karla Kaplana nebo Martina Weise.

napovídá název studie, chtějí autoři ukázat proměny obsahu časopisu v souvislosti postupným nástupem KSČ k moci v poválečném Československu a uplatňováním vlivu s komunistickým režimem spřízněných duchovních na vedení samotné katolické Charity.

1. PRVNÍ DVA ROKY EXISTENCE ČASOPISU

Nejprve se pojďme podívat na první dva roky, tj. 1946–1947. Redaktorem byl v této době vyšehradský kanovník Antonín Ludvík Stříž,⁷ odpovědným redaktorem František Kolman.⁸

Rok 1946 byl stále v časopise *Charita* ve znamení ukončené války a jejích bezprostředních důsledků. V tomto duchu se nese i většina příspěvků. Již v prvním čísle redakce představila v článcích „Co je charita?“ a „Dílo katolické Charity“ poslání a široké pole sociální a charitativní činnosti katolické církve a také poslání časopisu, který si klade za cíl pečlivě informovat o veškerých aktivitách zmíněného druhu a samozřejmě motivovat čtenáře ke konkrétní pomoci.⁹ O upřesňování plánů činnosti katolické Charity svědčí například články „Poslání Charity na Slovensku“¹⁰ nebo „Jaký je pracovní program Charity“¹¹ a „Charita k dvouletému plánu“.¹²

Standardně jsou popisovány nejrůznější projekty a aktivity, v nichž se katolická církev v oblasti péče o potřebné angažovala. Nechybí zde

⁷ Životem Antonína Ludvíka Stříže (1888–1960) se zabývá půlstránkové heslo v Malém slovníku osobností českého katolicismu 20. století. Stříž vystudoval v Římě. Než se stal vyšehradským kanovníkem, byl také spirituálem pražského semináře a editorem několika katolicky zaměřených periodik. Předkládal z latiny, angličtiny, francouzštiny, italštiny a portugalštiny. Viz Jiří HANUŠ, *Malý slovník osobností českého katolicismu 20. století s antologií textů*, Brno: CDK, 2005, s. 145.

⁸ Srov. VAŠKO, *Neumlčená*, sv. 1, s. 189. Viz také tiráž časopis *Charita*, roč. 1, č. 1.

⁹ Viz Josef DOLANSKÝ, „Co je charita?“ *Charita* 1, č. 1 (1946): 3–4; František KOLMAN, „Dílo katolické Charity,“ *Charita* 1, č. 1 (1946): 4–7 a dokončení stejnojmenného článku v roč. 1, č. 3, s. 10–11.

¹⁰ Srov. František KOLMAN, „Poslání Charity na Slovensku,“ *Charita* 1, č. 5 (1946): 8–10.

¹¹ Srov. Eduard OLIVA, „Jaký je pracovní program Charity?“ *Charita* 1, č. 4 (1946): 6–7, 10–11.

¹² Srov. František KOLMAN, „Katolická Charita k dvouletému plánu,“ *Charita* 1, č. 13 (1946): 2–4.

ani informace o aktivitách zahraničních charit a organizací.¹³ K politickému dění v zemi zastával časopis neutrální postoj. Zcela výjimečně se objevila reflexe zahraniční politické situace. Ilustruje to i článek Josefa Krlína z již zmíněného prvního čísla časopisu s názvem „Bez křesťanství by byl mír ve světě nemožný“, ve kterém projevuje obavy z další možné války, v níž by mohly být použity moderní zbraně typu atomové bomby. Autor chválí jako velké státníky své doby Attleeho, Trumana, Roosevelta a de Gaula. Připomíná, že jen křesťanské zásady v mezinárodních vztazích přinesou mír. Za povšimnutí stojí, že vynechává Stalina, když hovoří o křesťanských zásadách mírové politiky.¹⁴ Dalším relativně četným tematickým okruhem je informování o zprávách z Vatikánu, resp. o osobě a činech papeže.¹⁵ Rok 1947 nepřinesl časopisu žádnou zásadní změnu. Na svých stránkách reflektoval církevně-politické události a zejména charitativní činnost bez vyjádřených sympatií k nějaké politické straně. Přesto však lze sledovat první náznaky toho, že v politice dochází k určitým změnám. Například v článku „Vykrádá se katolická charita“ se jeho autor Eduard Oliva zabývá neochotou státní správy informovat veřejnost o záslužných činech katolické Charity, které vykonala pro svoji zemi, i o nedostacích ve financování. Píše dokonce o tom, že činnost katolické Charity je umožňována díky darům amerických katolíků.¹⁶ Objevují se také obavy z dalšího světového válečného konfliktu.¹⁷

2. ROKY 1948 A 1949

Po únorovém převratu 1948 nastaly události již notoricky známé: KSČ rychle upevňovala svoji kontrolu nad zemí. Křesťanské církve –

¹³ Kupř. články „Vzácný host z Francie“ a „Charita kardinála Verdiera,“ *Charita* 1, č. 7 (1946): 11–12; dále „Akce amerických katolíků War Relief Services – N. C. W. C. ve prospěch ČSR“, „O amerických zásilkách Charitě“ nebo „Péče new-yorské katolické Charity o opuštěné děti,“ *Charita* 1, č. 10–11 (1946): 25–28, 31.

¹⁴ Srov. Josef KRLÍN, „Bez křesťanství by byl mír na světě nemožný,“ *Charita* 1, č. 1 (1946): 8–9.

¹⁵ Srov. např. články „Svatý Otec Charitě v ČSR“ a „Papež Pius XII. spjat s naším národem v době útisku,“ *Charita* 1, č. 2 (1946): 6–7; dále např. Eduard OLIVA, „Jeho Svatost Pius XII. dožívá se sedmdesátí let,“ *Charita* 1, č. 4 (1946): 1–2; okružní list papeže o povinnosti křesťanů pomáhat potřebným dětem tamtéž na s. 3; „Povzbuzení Svatého Otce Pia XII. charitním pracovníkům,“ *Charita* 1, č. 6 (1946): 2–3.

¹⁶ Eduard OLIVA, „Vykrádá se katolická Charita,“ *Charita* 2, č. 13 (1947): 3.

¹⁷ Engelbert VINTRICH, „Mezi dvěma ohni,“ *Charita* 2, č. 15 (1947): 3–5.

a zejména církev katolická – jim v tomto stály v cestě. Cílem komunistů bylo nejprve prorůst za pomoci sympatizantů z řad duchovních do církevních struktur a ty pak přetvořit k svému obrazu, respektive je použít ke svým účelům.¹⁸

V tomto duchu došlo již velmi brzy také k zásahům do vedení katolické Charity. V dubnu 1948 byla zavedena tzv. Národní správa v Ústředí svazu katolické Charity. Tato správa byla tvořena spolupracovníky nového režimu: knězem Josefem Františkem Fialou, kladenským děkanem Josefem Kloučkem a ministrem Josefem Plojharem. Tento zásah do struktur vedení byl odůvodněn snahou pomoci katolické Charitě, protože prý její ústředí nedisponovalo dostatečnými kapacitami pro plnění svých úkolů, resp. nových úkolů, jimiž byl míněna zejména činnost v duchu podpory lidově demokratického zřízení. Národní správě, resp. novému vedení, bylo umožněno, aby do jednotlivých institucí Charity začala dosazovat vlastní zmocněnce, což dělala i přes protesty nejvyšších církevních představitelů. Tyto zásahy byly schvalovány vedením KSČ. Ovšem protesty ze strany biskupů, kteří argumentovali, že jsou omezována církevní práva při vykonávání charitativních činností, nakonec měly jistý účinek, protože z některých charitativních ústavů a katolických nemocnic byli zmínění zmocněnci odvoláni. Nakonec přišel z ministerstva vnitra příkaz, že stranické výbory na všech úrovních nesmí jakýmkoli způsobem narušovat činnost Ústředí svazů katolické Charity v Československu. Nadále měly umožňovat pokračování zdravotních a sociálních aktivit Charity.¹⁹ Sečteno a podtrženo: KSČ se sice nepodařilo dostat své lidi do čela všech církevních charitativních institucí, ale v samotném vedení Charity zůstali lidé novému režimu oddaní. Z nich zmíníme zejména Eduarda Olivu, Jana Máru a Josefa Františka Fialu. Všichni tři byli členové prorežimní státní „Katolické akce“, která byla založena v červnu 1949.²⁰

¹⁸ Kromě výše i níže zmiňovaných knih Václava Vaška a Karla Kaplana může čtenář využít pro prozkoumání této problematiky kupř. také studii slovenského historika z bratislavské univerzity Róberta Letze. Viz Róbert LETZ, „Postavenie Katolickej cirkvi v Československu v rokoch 1948–1989,“ in *Kříž pod rudou hvězdou*, ed. Martin Weis, Rudolf Svoboda, České Budějovice: Jih, 2009, s. 42–77, zde zejména s. 51–61.

¹⁹ Srov. Václav VAŠKO, *Neumlčená: Kronika katolické církve v Československu po druhé světové válce*, sv. 2, Praha: Zvon, 1990, s. 46–47.

²⁰ O státní „Katolické akci“, jejích plánech i o reakci biskupů podrobně vypráví VAŠKO, *Neumlčená*, sv. 2, s. 67–78.

Eduard Oliva působil hned po válce jako nejbližší spolupracovník předsedy katolické Charity Oldřicha Stanovského, který zemřel na konci roku 1945. Poté převzal jeho úlohu. V roce 1948 vstoupil do KSČ. V čele katolické Charity zůstal jako její ředitel. Na tuto funkci rezignoval v roce 1949 ze zdravotních důvodů. Jeho kariéra však pokračovala, protože v roce 1950 se stal jedním z předních členů Mírového hnutí katolického duchovenstva. Ještě téhož roku se stal generálním vikářem litoměřické diecéze.²¹

Po Eduardu Olivovi se ředitelem katolické Charity stal další kněz Jan Mára, také člen KSČ, v té době již čelní představitel tzv. vlasteneckých kněží. Zároveň byl šéfredaktorem Katolických novin. Arcibiskupem Beranem byl exkomunikován v roce 1949. Aktivně se účastnil Mírového hnutí. Ve funkci ředitele katolické Charity setrval až do roku 1989.²²

Mezi dalšími duchovními, kteří měli v Charitě vůdčí postavení, je třeba jmenovat také Josefa Františka Fialu. Stejně jako Eduard Oliva a Jan Mára se po roce 1948 stal jedním z vlasteneckých kněží a vstoupil do

²¹ Proměnu Olivova myšlení ilustrují zcela opačná vyznění dvou článků: v již zmíněném „Vykrádá se katolická charita“ z roku 1946 obhájí katolické pozice, ve druhém z roku 1950 s názvem „Katolický kněz v čele hnutí obránců míru“ se ukazuje zcela jednoznačně jako prorežimní člověk dávající nepokrytě najevo svou příslušnost a sympatie k socialistickému zřízení. Srov. OLIVA, „Vykrádá se katolická Charita,“ s. 3, a Eduard OLIVA, „Katolický kněz v čele hnutí obránců míru,“ *Charita* 6, č. 1 (1951): 13–14. Historik Martin Weis ve své studii ukazuje, že v roce 1951 publikoval Eduard Oliva článek s prokomunistickou tematikou také ve *Věstníku katolického duchovenstva*. O Olivovi hovoří jako o režimu oddaném katolickém duchovním. Srov. WEIS, „Katolická církev ve světle Věstníku katolického duchovenstva,“ s. 84.

Docela paradoxní je, že v září 1947 byl Oliva jmenován tajným papežským komořím. Viz „Předseda katolické Charity jmenován monsignorem,“ *Charita* 2, č. 15 (1947): 5. To ukazuje, že v této době byly jeho vztahy s církví alespoň formálně v pořádku. O tomto člověku neměli dobré mínění samotní komunisté, jak ukazují dokumenty přetištěné v přílohách knihy Karla Kaplana. Viz KAPLAN, *Stát a církev v Československu*, s. 240–244. Jedná se o zápis ze schůze organizačního sekretariátu ÚV KSČ o práci mezi příslušníky lidové strany a o poměru v církvi z 2. dubna 1948. Podle tohoto zápisu se Oliva právě v této době hlásil do KSČ. Další zmínky o Olivovi a jeho oddanosti novému režimu po jeho jmenování generálním vikářem litoměřické diecéze v roce 1950 najdeme v knize VAŠKO, *Neumlčená*, sv. 2, s. 189. O jeho působení v litoměřické diecézi hovoří Jaroslav MACEK, *Biskupství litoměřické*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, zde zejména s. 144.

²² Viz KAPLAN, *Stát a církev*, s. 88–90; 248–249, 403. Márovo „programové prohlášení“ je možné si přečíst v článku „Česká katolická Charita a její dnešní úkoly,“ *Charita* 6, č. 1 (1951): 3–5.

KSČ.²³ Jak již bylo výše řečeno, byl dosazen jako státní správce do Charity. Zároveň byl ředitelem Unitasu v Olomouci. Pro svou podporu prokomunistické politiky a svou účast na tvorbě prorežimní Katolické akce byl roku 1949 exkomunikován, načež se obrátil, požádal arcibiskupa Berana o prominutí a emigroval do Holandska.²⁴

Politika nového komunistického státu ve vztahu k církvi a proměny ve vedení katolické Charity měly samozřejmě vliv také na stejnojmenný časopis, který byl právě touto institucí vydáván. Ještě o roce 1948 se dá říci, že se časopis snažil obsahově zůstat politicky neutrální. Nadále přinášel zejména témata vnitrocírkevní a týkající se charitativní činnosti, ačkoli znatelně ubylo zpráv ze „Západu“, které byly ještě v minulých dvou letech zcela běžné. Dokonce nedošlo ani k personálním změnám v redakci. Zdálo se, že státní rozhodnutí respektovat samostatnost katolické Charity a svobodu jejích aktivit se vztahovalo i na její časopis. V květnovém čísle se dokonce objevil článek s názvem „Zemskému národnímu výboru v Brně“ obhajující jedním dechem zmíněnou samostatnost, ale na druhou stranu zdůrazňující úlohu Ústředí svazů katolické Charity, které bylo – jak je ukázáno výše – dáno pod vedení prorežimně orientovaných lidí: „Jelikož docházejí stížnosti, že v zemi Moravskoslezské zasahují okresní národní výbory, případně místní národní výbory a také akční výbory Národní fronty rušivě do činnosti okresních odboček Katolické Charity, resp. jejich ústavů, žádá ministerstvo sociální péče, aby bylo okamžitě upuštěno ode všech zásahů podřízených orgánů do kompetence Ústředí svazů Katolické Charity a jejich ústavů v zemi Moravskoslezské. Jedině národní Ústředí svazů katolické Charity, kterou zavedlo ministerstvo sociální péče..., jejíž kompetence se vztahují na všechny složky Katolické Charity i v zemi Moravskoslezské, jest oprávněna kontrolovat jejich činnost a dohlížet na jejich hospodaření.“²⁵

Ovšem tato relativní svoboda neměla mít dlouhého trvání. Podívali-li se na řešenou problematiku v širším kontextu, je známo, že ještě na počátku roku 1948 vycházelo na území Československé republiky 133 církevních a náboženských časopisů. V průběhu roku však došlo k jejich postupnému omezování a následně bylo zakázáno jejich vydávání. Na

²³ Jeho aktivity ve prospěch KSČ v průběhu roku 1948 dokládá Karel Kaplan. Viz KAPLAN, *Stát a církev*, s. 240–244, 248–249.

²⁴ V Holandsku zemřel v roce 1978. Srov. HANUŠ, *Malý slovník*, s. 38; Stanislav BALÍK – Jiří HANUŠ, *Katolická církev v Československu 1945–1989*, Brno: CDK, 2007, s. 127.

²⁵ Srov. „Zemskému národnímu výboru v Brně,“ *Charita* 3, č. 9 (1948): 3.

počátku ledna roku 1949 bylo zastaveno vydávání veškerých římskokatolických časopisů kromě lokálního polského *W obranu prawdy* a úředních věstníků pro jednotlivé diecéze – *Acta curiae*.²⁶ Povoleny měly být pouze již zmíněné *Acta curiae*, *Katolický týdeník* a námi sledovaný časopis *Charita*. Ten měl vycházet nadále v třicetitisícovém nákladu jako týdeník²⁷ a měl se věnovat z menší části sociální péči a převážně náboženskému a církevnímu životu. Redakci měl vést Josef František Fiala.²⁸ Jinak řečeno, časopis *Charita* měl být v rukou KSČ účinnou zbraní v již zmíněném boji o veřejné mínění katolíků. Tento zápas ukazuje Zápis ze schůze širšího představenstva ÚV KSČ z 25. dubna 1949. Na této schůzi Antonín Zápotocký konstatoval následující: „Všude v našem lidu jsou protivatikánské proudy. Třeba to systematicky udržovat. Vyzvednout protinárodní tradice církve od samého počátku. Podporovat Charitu, podporovat Katolickou akci, podporovat lidovou stranu.“²⁹

Plody státních zásahů se začaly zcela zřetelně ukazovat v průběhu roku 1949. Na stránkách časopisu se najednou objevuje velké množství proletářské tematiky, která postupně vytlačuje ty články, které byly dříve zcela běžné. Až příliš často a téměř křečovitě je zdůrazňována neutralita katolické Charity. Realita je však jiná. Například článek Josefa Františka Fialy zvaný „Za mír“ představuje hrozbu příští války, hovoří o posilování a udržování míru, avšak mezi řádky je patrné, kdo jej může zajistit. Je také zdůrazňována „mírovost“ Ježíšova učení. Jinak řečeno, je čtenáři sděleno mezi řádky, že komunistický režim, který udržuje mír, koná v naprostém souladu s křesťanským učением.³⁰ V jiném článku „Ruský profesor o zhoubném vlivu rozvodů“ jsou zase představovány názory profesora Kolbanovského, který přednášel o změnách manželského práva v SSSR, jako správné a morální, s jednoznačným cílem vyvolat ve čtenářích souhlasný a pozitivní dojem.³¹

²⁶ Srov. Vojtěch NOVOTNÝ, *Teologie ve stínu: Prolegomena k dějinám české katolické teologie druhé poloviny 20. století*, Praha: Karolinum, 2007, s. 97–98.

²⁷ Rozhodnutí vydávat *Charitu* jako týdeník se nikdy nerealizovalo, v následujících letech vycházela jako měsíčník.

²⁸ Viz Příloha 3 „Úprava církevního tisku na rok 1949“ v knize KAPLAN, *Stát a církev*, s. 288–289; NOVOTNÝ, *Teologie ve stínu*, s. 99. O šíři českého a slovenského katolického tisku před rokem 1948 pojednává podrobněji Václav VAŠKO, *Neumlčená*, sv. 1, s. 188–192.

²⁹ Zápis ze schůze širšího představenstva ÚV KSČ z 25. dubna 1949. KAPLAN, *Stát a církev*, s. 351.

³⁰ Srov. Josef František FIALA, „Za mír,“ *Charita* 4, č. 9–10 (1949): 5–7.

³¹ Srov. „Ruský profesor o zhoubném vlivu rozvodů,“ *Charita* 4, č. 9–10 (1949): 10.

K ještě razantnějším změnám a k propagandistickému zneužití časopisu docházelo ve druhé polovině roku 1949. Odpovídaly tomu i změny v církevní politice státu, jejímiž důsledky bylo například internování pražského arcibiskupa Josefa Berana v červnu 1949 – krátce nato se ocitli v internaci prakticky všichni diecézní biskupové, vydání tzv. církevních zákonů na podzim téhož roku, kterými byla církev podřízena přísné kontrole státu. Současně se už chystalo masivní pronásledování. Mimo jiné vznikl také Státní úřad pro věci církevní a posty církevních tajemníků, kteří měli monitorovat všechny náboženské aktivity.³² Na konto brutality Státní bezpečnosti jsou připisováni první mrtví z řad duchovních.

Tematika článků v časopise *Charita* se pomalu, ale jistě, stávala spíše budovatelskou než sociálně-křesťanskou. Na přelomu let 1949 a 1950 došlo též ke změnám ve vedení časopisu. Vedoucího redaktora Pavla Stříže vystřídala B. Svobodová, jejím zástupcem se stal Josef Stárek. Právě tehdy se časopis začal více přibližovat té formě, kterou chtěli komunisté.

3. Rok 1950

Zatímco v předešlých dvou letech se časopis zajímal převážně o církevně-charitativní věci, v roce 1950 je možné sledovat dokončení obsahového obratu. Sympatie ke komunismu již nejsou skrývány – ba právě naopak – časopis se stává jejich hlásnou troubou. Tomu samozřejmě odpovídá církevně-politická realita v komunistickém Československu v těchto letech, která jsou právem považována za nejtvrdší.³³

Pod křesťanským pláštěm je již čistá propaganda, jejímž cílem bylo pravděpodobně zapůsobit na jednodušší čtenáře. Celé to lze ilustrovat na příkladu článku Pavla Martina „Práce je požehnáním“, ve kterém hovoří o tom, že katolíci jsou zavázáni pracovat ve prospěch budovatelského úsilí státu. Autor používá biblické citace k tomu, aby ukázal, že práce

³² O jejich vzniku hovoří Martin WEIS, „Okres na Jihu: Sonda do práce okresních církevních tajemníků ve světle archivních dokumentů jihočeského regionu,“ *Studia theologica* 13, č. 3 [45] (2011): 89–91.

³³ Právě v této době byly zahájeny monstrprocesy s vysokými církevními hodnostáři, byla výrazně omezena činnost všech mužských a ženských řeholí, kláštery zabráný a členové řeholí internováni. Uvězněno bylo velké množství kněží. Viz kupř. VAŠKO, *Neumlčená*, sv. 2, s. 109nn. Podobně se touto problematikou zabývá KAPLAN, *Stát a církev*, s. 111nn.

je spojena se Božím plánem stvoření. Samotného Ježíše představuje jako dělníka, který kázal pracující třídě.³⁴

Jinde zase vyšel článek Josefa Vlastimila „Běda vám, bohatí“, ve kterém je ostře kritizován Západ, kde údajně bohatí hledí jen na své bohatství a chudí zaměstnanci se krčí v chatrčích bez pomoci. Dále je akcentována otázka chudoby, hladu a nezaměstnanosti mnoha lidí ve světě západních velkoměst. Tvrdí se, že v těchto městech mnoho chudých umírá, zatímco jejich bohatší spoluobčané pořádají velké hostiny ve velkých hotelech, zatímco americká armáda vraždí ženy a děti v Koreji. Do protikladu je uváděno Kristovo učení, které prý odsuzuje bohaté. Dokonce je správné nazývat Ježíše „prvním socialistou“, protože on sám řekl, že bohatí nevstoupí do nebeského království. Když hovořil o bohatých, měl na mysli boháče, kteří nehledí na blaho svých dělníků. Lidem na Západě chybí soucit, nevšímají si lidských životů, které jsou přece přednější než „pěst plná dolarů“. Vlastimil si také chválí život v Československu, kde již nejsou chudí a hladovějící, nikdo netrpí nezaměstnaností, za což patří díky Bohu a pracujícímu lidu. Pochvalně se zmiňuje zejména o vládě, která se o lidi velkoryse stará. Nezapomíná ani na zmínku o Sovětském svazu, který má být ve všem vzorem.³⁵

Článků podobného ražení bylo vedle těch s náboženskou problematikou v každém čísle hned několik. Zmatení, které mohli někteří čtenáři pociťovat, bylo asi nemalé. Rok 1950 v časopise *Charita* se dá shrnout takto: Články poplatné režimu již nepotřebují žádné krytí. Komunistická propaganda zde funguje naprosto otevřeně.³⁶

4. POSLEDNÍ ROK

V roce 1951 časopis *Charita* pokračoval v obdobných tématech jako v roce předešlém, zcela ve službě režimu. Již v prvním čísle je možné najít úvodník Jana Máry, toho času ředitele katolické Charity, který to jednoznačně dokazuje. Hlavním tématem již není pomoc druhým, ale mír – pro jehož zachování máme Sovětský svaz a KSČ.³⁷ V témže čís-

³⁴ Pavel MARTIN, „Práce je požehnáním,“ *Charita* 5, č. 4 (1950): 18.

³⁵ Srov. Josef VLASTIMIL, „Běda vám, bohatí,“ *Charita* 5, č. 8 (1950): 5.

³⁶ Velmi podobně v této době psaly také *Katolické noviny*. Viz PAULAS – ŠEBEK, *Katolické noviny 1949–1989*, s. 10–39.

³⁷ Srov. *Charita* 6, č. 1 (1951): titulní strana.

le bývalý ředitel Charity Eduard Oliva v článku „Katolický kněz v čele hnutí obránců míru“ rozebírá tematiku socialistického míru, který je ohrožován kapitalisty ze západu. Zaobírá se také válkou v Koreji – koho kritizuje, je nasnadě. Hovoří také o práci lidu v Československu, kterou všichni usilují o budování socialismu. Tento lid se hlásí k Sovětskému svazu, vůdci „tábora míru“. Posílení a udržení míru pak nemá být pouze věcí pracujícího lidu, ale rovněž vlasteneckých kněží katolické církve. Vlastenečtí kněží to berou jako svou povinnost a jdou s pracujícími lidmi ruku v ruce. Současně berou jako svou povinnost mluvit ke všem podněcovatelům, kteří se chystají na novou světovou válku a rovněž mluví o míru. Jejich mír však není spravedlivý a není to mír, o který by českoslovenští katoličtí kněží stáli, protože je postavený na tisících mrtvých a na otrocích trpících pod tíhou kolonialismu. Autor věří, že za mír se budou nejen modlit, ale i pracovat pod vedením Klementa Gottwalda. Každý se má za to modlit, jak nejlépe dovede.³⁸

Ve stejném duchu je napsán i článek s názvem „K měsíci čs.-sovětského přátelství“ v posledním čísle časopisu, které kdy vyšlo. Není nikým podepsaný, a tak jej lze brát jako vrcholný důkaz servility vedení katolické Charity i jejího časopisu vůči KSČ:

Stalinští lidé! Jen na ně pomyslíš, hrnou se ti do vědomí a do pera, bezmocného tím, že je nikdy neobsáhne. Stalinští lidé! Jezdili k nám už před válkou a my jsme se tísnil v sálech, kde přednášeli, zpívali, hráli, tančili. Stalinští lidé, mladí lidé, lidé z ocele... Jednoho z nich jsem zblízka poznal, když nám vyprávěl o své socialistické vlasti, zpíval a hrával na balalajku, pečlivě ukrytou pod svícem (kde bývá tma), v nedělních odpoledních na terezínské cele. Byl to člověk nejmladšího sovětského pokolení, důstojník Rudé armády, který z fašistického zajetí utíkal nazpátek ke svým, hoch hrdý a jasný. Nijak se nepodobal rozpolceným postavám starých ruských románů, povídek a dramat. Spíše nám připomínal mladého orla, junáka z bohatýrského rodu Ilji Muromce. Proč všem těmto a milionům jiných sovětských lidí, které neobsáhne poznání jediného člověka ani dosud v celé šířce nevystihla tvorba všech spisovatelů a umělců, říkáme – lidé stalinští? Protože pramenem nesmírného heroismu sovětských lidí je reálné cítěný svazek každého člověka se Stalinem. Lidé se prověřují Stalinem a své činy Stalinovými. Stalin se vždy objevuje na jejich cestách a křižovatkách, v nesnadných a těžkých situacích. Sovětský lid vidí ve Stalinovi ztělesnění svých nejvyšších nadějí.³⁹

Jak je vidět, s křesťanstvím již nemá článek společného vůbec nic.

³⁸ OLIVA, „Katolický kněz v čele hnutí obránců míru,“ s. 13–14.

³⁹ Srov. „K měsíci čs.-sovětského přátelství,“ *Charita* 6, č. 10 (1951): 18–19.

Časopis Charita přestal vycházet na konci roku 1951. Rozhodnutí o ukončení vydávání tohoto periodika je třeba chápat v kontextu zásahů státu proti katolické církvi v předešlých třech letech.⁴⁰ V té době katolická Charita, která časopis vydávala, již pouze mizivou měrou zajišťovala své činnosti vzhledem k předúnorovému období. To, čím se dříve katolická Charita zabývala, převzal stát. Církev se nadále měla starat o náboženské vyžití lidu. Podle rozhodnutí komunistických mocipánů se ono náboženské vyžití mělo konat striktně v prostorách kostelů. Pro charitativní aktivity nebylo ve státě hlásajícím ve své ideologické propagandě, že již žádní chudí, nezaměstnaní a nemocní nejsou, místo. Katolická Charita se jako instituce stala víceméně pouhou „odborovou organizací“ pro loajální představitele katolické církve. Zajišťovala kupř. rekreace duchovních, provozovala výrobní a prodejny devocionálií. Pod hlavičkou katolické Charity se nalézala také místa internace nepohodlných duchovních, jak popisují ve svých studiích například Martin Weis,⁴¹ Edita Mendelová,⁴² Jindřich Zdeněk Charouz⁴³ a Václav Vaško.⁴⁴

5. NĚKOLIK SLOV ZÁVĚREM

Časopis Charita v sobě skrývá zajímavé svědectví, díky kterému je možné na něm jako na konkrétním případě doložit postupnou likvidaci církevních aktivit komunistickým režimem po únorovém převratu. Také dílčím způsobem ukazuje postupné prorůstání komunistických sympatizantů do církevní struktury i osobní případy selhání některých kněží. Platforma časopisu pomáhala po určitý čas komunistické propagandě. Jeho zánik byl logickým vyústěním ideologického boje mezi katolickou církví, respektive křesťanstvím, a KSČ, respektive komunismem.

⁴⁰ Vojtěch Novotný, který podrobně představil postup likvidace katolického tisku od roku 1948, došel v podobném kontextu k názoru, že cílem komunistů bylo nejprve vybraná periodika zneužít a následně zlikvidovat. Viz NOVOTNÝ, *Teologie ve stínu*, s. 101, v širším kontextu 97–101.

⁴¹ Viz Martin WEIS, „Nebezpečný svatý Jan Nepomuk Neumann,“ *Studia theologica* 12, č. 2 [40] (2010): 20–34. Zde zejména pozn. 10.

⁴² Viz Edita MENDELOVÁ, „Perzekuce ženských řeholí v r. 1950,“ in *Stát a církev v roce 1950*, ed. Jiří Hanuš a Jan Stříbrný, Brno: CDK, 2000, s. 84–85.

⁴³ Viz Jindřich Zdeněk CHAROUZ, „Internální tábor Želiv,“ in *Stát a církev v roce 1950*, s. 68–83, zde zejména s. 73–78.

⁴⁴ Viz VAŠKO, *Neumřčená*, sv. 2, s. 190–191.

The Magazine *Charita* and its changes over 1946–1951

Keywords: Communism; Totalitarianism; Charity; Magazine *Charita*

Abstract: Research into the era of the Communist rise to power in this country after World War II ranks among the most significant topics of the history of the 20th century. It is a proven fact that Communists considered the Catholic Church their important ideological enemy. In the process of taking over and consolidating power, an inseparable part of which was also denouncing their enemies, the struggle to take over control of institutions belonging under the administration of the Catholic Church played a significant role. One of the means of attracting certain Catholics to their side in the ideological struggle involved efforts at influencing them by means of selected newspapers and magazines. The authors intend to demonstrate the changes in the content of the magazine *Charita* in connection with the gradual Communist ascension to power in Czechoslovakia after World War II.

doc. Rudolf Svoboda – Bc. Jan Hendrych
Katedra teologických věd
TF JU
Kněžská 8
370 01 České Budějovice